

'I HE FAKAMAAU'ANGA POLISI 'O TONGA
FAKAMAAU'ANGA HIA
FAI'ANGA LESISITA NUKU'ALOFA

C/No. CR120/18, CR121/18,
C/No. CR122/18, CR123/18,
C/No. CR124/18

Scan, File + Upload

18/07/18

'I HE VAHA'A 'O: Police

- Talatalaaki

MO: Kapine Kaufana Havea
Filipe Taufanga Langi
Sione Finau
Sione Paea

- Faka'iloa

NA'E FAI 'ENI 'E FAKAMAAU KAUFUSI

Fakafofonga ma'ae Talatalaaki: Tupou Kafa
Fakafofonga ma'ae Faka'iloa: Siosifa Tu'utafaiva

'Aho na'e fai ai 'a e hopo: 11/4/18, 13/4/18, 19/4/18, 20/4/18, 4/5/18, 9/5/18, 11/5/18
'Aho 'o e tala tu'utu'uni : 13/7/18

Ko e ngaahi tu'utu'uni fakahalafononga:

Rex v Latai (2002) 47 TLR
Polisi mo Fatai Malupo (AM3 of 2016)
Davies and Codv v The King .[1937] 57 CLR 170
R v Galbraith [1981] 1 WLR 1039; [1981] 2 All ER 1060

KO E TU'UTU'UNI

Na'e ui 'a e hopo ni 'oku 'ikai ke 'i ai 'a Sione Finau. Pea na'e fakamatala Fuakava 'a Paula Lolohea, ta'u 36, 'Oku ne ngaue he tafa'aki fakatotolo 'i loto 'i he Potungae Polisi 'o ne pehe 'oku ne manatu lelei ki he 'aho 6/3/18 na'a ne tufa fepuke'aki nima mo Sione Finau 'ene tohi fekau 'i hono 'api nofo'anga 'i Pahu pea na'a ne fakamo'oni pe 'i he'ene diary.

'Oku mahino na'e tufa 'a e tohi fekau 'a Sione Finau he 'aho 6/3/18 kene ha 'i he 'aho 14/3/18 pea na'e ha'u ki ai 'a e faka'iloa. Pea faka'aho ai 'a e hopo ni ke fai 'i he 'aho 28/3/18 pea 'ikai ha'u ai 'a Sione Finau he na'a ne vacation leave ia he 'aho 20/3/18 'o ne folau atu ai pe ia ki muli.

Ko ia na'a ku tu'utu'uni ke hoko atu 'a e hopo he na'e 'osi tufa fepuke'aki nima 'a Paula lolohea mo Sione Finau 'ene tohi fekau pea na'a ne 'osi 'ilo'i pe 'e Sione Finau 'a e 'aho 'e fai ai 'a e hopo, kae 'alu pe ia.

rec'd 13/07/18
11

'I he po 29/10/17 na'e 'alu ai 'a e mamahi mo ha tamaiki 'e toko 11 'i ha me'alele 'o folouti 'i loto Nuku'alofa hili ia 'a e tau 'a e Mate Ma'a Tonga mo Scotland. Na'e ta'ofi ai kinautolu 'e he taha 'o e kau faka'iloa 'o fekau ke tuku 'enau longoa'a he kuo Sapate pea 'oua 'e heka 'i 'olunga he me'alele na'a nau 'alu ai. Pea pehe 'e he mamahi na'e fekau kenau 'alu, ka na'e 'alu atu 'a e ongo me'alele 'e ua 'a e kau Polisi, 'o ta'ofi kinautolu 'o fakahoko ai 'e he kau faka'iloa 'a e ta, pea to e 'omai kinaua ki 'api polisi 'o to e fakahoko ai 'a e ta.

Na'e hili hono ui 'e he talatalaaki 'ene kau fakamo'oni, na'e fokotu'u mai ai 'e he fakafongga Lao ma'a Kapine Kaufana Havea, Filipe Taufanga Langi, mo Sione Paea 'oku 'ikai ha hopo ke tali.

Pea na'e kole 'a e fakafongga Lao ma'a Kapine Kaufana Havea, Filipe Taufanga Langi, mo Sione Paea ke fakahu mai 'ene fokotu'u 'i he 'aho Falaite 18/5/18 pea loto 'a e Talatalaaki ke fakahu mai 'ene tali 'i he 'aho 25/5/18, pea na'a ku fakahoko ai pe 'e tala 'a e tu'utu'uni 'i he 'aho 1/6/18.

Ko e ki'i puipuitu'a. Na'a mo mea'i pe na'a ku lele atu au 'o tapuni 'a e 'a e Fakamaau'anga Hia he na'e 'ikai ke 'i heni 'a Fakamaau Tuita 'oku 'a'ana 'a e fakamaau'anga ko 'eni, pea kole mai ai 'a e fakafongga Lao ma'a Kapine Kaufana Havea, Filipe Taufanga Langi, mo Sione Paea na'a lava ke fai 'a e hopo ni kae lava ke foki atu 'a Kapine Kaufana Havea ki hono hoa ki Nu'usila peau tali 'a e kole ni 'o tupu ai 'etau lele he ngaahi houa efiaki ke mahino 'a e tu'unga 'o e hopo ni.

Hili ange ho'omo tukupa mai ki he fakamaau'anga ki he taimi ke fakahu mai ai 'a e fokotu'u mo e tali na'e toki fakahu mai 'a e fokotu'u 'a e fakafongga Lao ma'a Kapine Kaufana Havea, Filipe Taufanga Langi, mo Sione Paea 'i he 'aho 31/5/18 pea toki fakahu mai 'a e tali 'a e talatalaaki 'i he 'aho 11/7/18.

'Oku ou 'amanaki pe 'e 'ikai to e hoko atu 'i he kaha'u 'a e 'ikai ke tauhi ho'omo tukupa ki he Fakamaau'anga kae lava ke fakahoko lelei hotau fatongia ki he kakai 'o e fonua.

'I he fokotu'u ko ia 'a e fakafongga Lao ma'a Kapine Kaufana Havea, Filipe Taufanga Langi, mo Sione Paea 'oku 'ikai ha hopo ke tali. Na'e pehe 'e Ward CJ 'i he hopo R v Latai. (2002) 47 TLR

"If at the end of the prosecution case, the judge feels that, even accepting the evidence as it stands, he could not be satisfied to the required standard in a criminal trial that he would ever convict, then he should not put the accused to his defence".

'I he vakai 'a e fakamaau'anga ko e fakamo'oni 'oku 'ikai fe'unga (bare prima facie case) ko ia ai 'oku to nounou 'o 'ikai malava ke fakamo'oni'i 'o ta'e to e veiveiua fakapotopoto 'a e ngaahi tukuaki'i.

Ko Kapine Kaufana Havea na'e faka'ilo 'aki ia 'a e tikite 'e ua. Ko 'ene tikite 'uluaki fika 120/18 na'e faka'ilo ia ki he ta, maumau ai 'a e kupu 112(a) 'o e Lao ki he ngaahi hia 'a ia 'i ho'o fai fakalotokovi pea ta'e ha'o totonu fakalao, 'i ho'o tuki'i 'aki hono nima e taha 'a e mata 'o Francis Norris ta'e tene loto ki ai. Ko 'ene tikite hono ua fika 121/18 na'e faka'ilo

‘aki ia ‘a e hia ta, Maumau ai ‘a e kupu 112(a) ‘o e Lao ki he ngaahi hia ‘a ia ‘i ho’o fai fakalotokovi pe ha totonu fakalao ho’o tuki ‘aki ho nima e taha ‘a e ‘ulu ‘o Francis Norris ta’e tene loto ki ai.

Ko Filipe Taufanga na’e faka’ilo ‘aki ia ‘a e tikite pe taha fika 122/18 ‘aki ‘a e hia ta, maumau ai ‘a e kupu 112(a) ‘o e Lao ki he ngaahi hia ‘a ia ‘i he’ene fai fakalotokovi pea ta’e ha totonu fakalao ka ke tuki ‘a e ngaahi konga kehe ‘o e sino ‘o Francis Norris ta’e tene loto ki ai.

Ko Sione Finau na’e faka’ilo ‘aki ia ‘a e tikite pe taha fika 123/18 ‘aki ‘a e hia ta, maumau ai ‘a e kupu 112(a) ‘o e Lao ki he ngaahi hia, ‘a ia ‘i he’ene fai fakalotokovi pea ta’e ha totonu fakalao ho’o tuki mo ‘akahi ‘a e ngaahi konga kehe ‘o e sino ‘o Francis Norris ta’e tene loto ki ai.

Ko Sione Paea na’e faka’ilo ‘aki ia ‘a e tikite pe taha fika 124/18 ‘aki ‘a e hia ta, maumau ai ‘a e kupu 112(a) ‘o e Lao ki he ngaahi hia, ‘a ia ‘i he’ene fai fakalotokovi pea ta’e ha totonu fakalao ho’o ‘akahi ‘a e mata ‘o Francis Norris.

Na’e hili pe ‘a e ui ‘o e kau fakamo’oni ‘a e talatalaaki na’e fokotu’u mmai ‘e he fakafofonga maae kau faka’iloa ‘oku ‘ikai ha hopo ia ke tali.

Ko Kapine Kaufana Havea ‘oku tukuaki’i ia ‘i he’ene tohi fekau fika 120/18 na’a ne tuki ‘aki hono nima ‘e taha ‘a e mata ‘o Francis.

‘I he fakamatala ‘a e mamahi na’a ne pehe, na’a na lue mai ki he me’alele ‘a e kau Polisi pea na’e tuki’i ia mei hono mui’ulu pea ‘i hono taki atu ia ki he me’alele na’e lue mai ‘a e polisi ‘e taha ‘o tuki’i hono mata. Pea ne pipiki ki he me’alele ‘a e kau polisi. Na’a ne pehe ko e fo’i tokotolu na’a nau taa’i ia he loto ‘ata’ata, na’e ‘ikai kene ‘ilo ha taha ‘iate kinautolu. Ka ko e taha pe ‘i he toko tolu. Na’e ‘eke ki he mamahi pe ko e taha ‘i he tokotolu na’a ne tuki’i hono mata, pea na’a ne tali ki ai, ‘ikai ko e polisi kehe pe ia. Ka ‘oku ‘ikai kene ‘ilo ‘a e polisi ko ia.

Na’e to e pehe ‘e he mamahi ‘i he’enau a’u mai ki ‘api polisi na’e ‘uluaki fakahifo ‘a Litili pea toki fakahifo ia pea na’a nau lue atu he tafa’aki me’alele mo e lue mai ‘a e polisi ‘e taha ‘o tuki’i hono mata. Na’e ‘ikai tene ‘ilo ‘a e polisi na’a ne ta ia ‘i he me’alele. Na’e ‘eke ki he mamahi pe na’e fefe ‘ene hifo atu ‘i ‘api polisi. Na’a ne tali ki ai, Ko e polisi pe na’a ne tuki’i ia ‘i he tafa’aki ‘o e me’alele ‘i hono fakahifo ‘i he me’alele ‘i he hala Vuna, ko e polisi pe ia na’a ne to e tuki ‘i hono fakahifo ia mei he me’alele, ka ‘oku ‘ikai kene ‘ilo ‘a e polisi na’a ne fakahifo ia mei he me’alele, ka ko e tuki pe taha na’e tau ‘i hono mui’ulu.

‘Oku fakatokanga’i heni ‘e he fakamaau’anga ‘a e me’a ‘e tolu. ‘Uluaki, ‘oku fepakipaki ‘a e ‘uluaki fakamatala ‘a e mamahi mo ‘ene fakamatala ko ‘eni. Na’a ne ‘uluaki pehe, ‘i hono taki atu ia ki he me’alele ‘a e kau Polisi na’e lue mai ‘a e Polisi ‘o tuki’i hono mata. Ko e polisi kehe pe ia mei he tokotolu ka na’e ‘ikai kene ‘ilo ‘a e Polisi ko ia. Ka ‘i he’ene fakamatala ki hono fakahifo ia ‘i ‘api Polisi, Na’a ne pehe ko e polisi na’a ne tuki’i ia ‘i hono fakahifo ‘i ‘api polisi, ko e polisi pe ia na’a ne tuki’i ia hono fakahifo he hala Vuna.

Ko hono ua, 'oku tukuaki'i 'i he tohi fekau na'e tuki 'aki 'e he faka'iloa hono nima 'e taha 'a e mata 'o Francis. 'Oku 'ikai ha fakamo'oni ia pe ko e nima fe 'o e faka'iloa na'e fai 'aki 'a e tuki.

Ko hono tolu, 'oku 'ikai ha fakamo'oni pe ko fe 'a e kongā 'o e mata na'e tuki 'e he faka'iloa.

Ko e tikite hono ua 'a Kapine Kaufana Havea 'oku tukuaki'i ia 'i he'ene tohi fekau fika 121/18 na'a ne tuki 'aki hono nima 'e taha 'a e 'ulu 'o Francis Norris ta'e tene loto ki ai. Fakatatau ki he ngaahi fakamo'oni kuo fanongo ki ai 'a e fakamaau'anga 'oku 'ikai ha fakamo'oni na'e tuki'i 'e he faka'iloa 'aki hono nima 'e taha 'a e 'ulu 'o e mamahi.

Ko e ngaahi mo'oni'i me'a makehe 'oku 'ikai malava 'e he talatalaaki ke fakamo'oni'i ke ta'e toe veiveiua fakapotopoto.

1. Na'e pehe 'e he mamahi na'a ne sio tu'o tolu ki he faka'iloa ko Kapine Kaufana Havea. Na'a ne 'uluaki sio ki ai 'i he'ene ta'ofi kinautolu 'i he Digicel Square. Na'a ne to e sio ki ai he hala Vuna, pea mo 'api polisi.

Na'e pehe 'e he mamahi 'i he'ene examination in chief na'e miniti 'e nima 'ene sio ki he faka'iloa, ka 'i hono fehu'i fakafihī na'e 'eke ki ai fekau'aki mo 'ene pehe na'e miniti 'e nima 'ene sio ki he Polisi he'enu fuofua fetaulaki. Na'e to e 'eke ki he mamahi pe ko e miniti 'e nima ko ia na'e kau ai 'ene 'alu 'o fusi mai 'a Lopini mo ta'ofi ke 'oua na'a ne taa'i 'a e polisi ke siko. Na'a ne tali ki ai, 'io. Na'e to e 'eke ki ai 'e he fakafofonga ma'ae kau faka'iloa 'o pehe. 'Oku tonu nai 'a 'ene mahino kiate oa ko e miniti 'e nima ko hono ta'ofi kimoutolu kemou tu'u, pea ke hifo ai 'o 'alu 'o puke mai Lopini pea ke sio ai ki hono mata. Na'e tali ki ai 'a e mamahi, 'io. Na'e to e 'eke ki he mamahi 'o pehe, 'a ia 'e Francis ko e miniti 'e nima ko e anga ia ho'o fakafuofua he 'aho ni, Na'e tali ki ai 'a e mamahi. Io. Na'e to e 'eke ki he mamahi 'o pehe, 'a ia ko hono mo'oni na'e 'ikai teke sio koe ki he faka'iloa 'i he miniti 'e nima Na'a ne tali ki ai 'a e mamahi, io.

Na'e fepakipaki pe 'a e fakamatala 'a e mamahi 'i he'ene examination in chief. Na'a ne pehe na'e taki atu ia ki he me'alele pea lue mai 'a e polisi 'e taha 'o tuki'i hono mata. Pea ne pipiki ki he me'alele 'a e kau polisi. Pea na'a ne to e pehe, ko e fo'i tokotolu na'a nau taa'i ia he loto 'ata'ata, na'e 'ikai kene 'ilo ha taha 'iate kinautolu. Na'e to e 'eke ki he mamahi pe ko e taha pe 'i he toko tolu na'a ne tuki'i hono mata. Na'a ne tali ki ai, 'ikai, ko e polisi kehe pe ia. Ka 'oku 'ikai kene 'ilo 'a e polisi ko ia. Kae hili ko ia, na'e pehe 'e he mamahi na'a ne sio tu'o ua ki he faka'iloa he hala vuna. Pea 'eke ki he mamahi pe ko e ha 'a e fuoloa 'ene sio ko ia. Na'e tali ki ai 'a e mamahi na'e 'ikai lava ha miniti 'e taha na'e lau sekoni pe.

2. Na'e kehekehe 'a e fakamatala 'a e ongo fakamo'oni mahu'inga 'a e talatalaaki 'a ia ko e mamahi mo Caroline Schneider. 'I hono fehu'i fakafihī 'o e mamahi na'e 'eke ki ai pe na'e tui 'e he faka'iloa ha vesi? Na'a ne tali ki ai 'ae mamahi, 'ikai. Na'e to e fokotu'u atu ki he mamahi ko 'ene pehe ko ia na'e 'ikai tui 'e Kapine ha vesi 'oku

hala, he na'e tui 'e Kapine 'a e vesi lanu engeenga he po ko 'eni. Na'e tali ki ai 'a e mamahi, Na'e 'ikai tui 'e Kapine ha vesi lanu engeenga. 'I hono fehu'i fakafihii 'o Caroline Schneider Na'a ne pehe na'e tui 'e Kapine 'a e vesi hinglight lanu engeenga.

3. Na'e tuhu'i 'e he mamani 'a e faka'iloa ko Kapine Havea 'i he fale hopo.

Na'e pehe 'e Justice Cato 'i he hopo 'i he vaha'a 'o e Kau Polisi mo Fatai Malupo (AM3 of 2016)

A dock identification is always tenuous and before convicting, there should be supporting evidence either direct or circumstantial that establishes beyond a reasonable doubt that the accused was the perpetrator of the crime alleged.

In *Davies and Codv v The King* .[1937] 57 CLR 170 the High Court of Australia (Latham CJ, Rich, Dixon, Evatt and McTiernan JJ) observed on a case concerning identification; " ... if a witness is shown a single person and he knows that that. person is suspected of or charged with the crime, his natural inclination to think that there is probably some reason for the arrest will tend to prevent an independent reliance upon his own recollection when he is asked whether he can identify him. The tendency will be greatly increased if he is shown the person actually in the dock charged with the very crime in question."

Elsewhere, in the judgment, it is stated;

"We think the view accepted in England, and as far as we know, elsewhere in the Dominions where the provisions of the Criminal Appeal Act have been adopted, should be applied in Victoria. That view, as we understand it, is that, if a witness whose previous knowledge of the accused man has not made him familiar with his appearance has been shown the accused alone as a suspect and has on that occasion first identified him, the liability is so increased as to make it unsafe to convict the accused unless his identity is further proved by other evidence, direct or circumstantial. Where that further evidence consists in or includes other witnesses whose identification been of that kind, the number of witnesses, their opportunities of obtaining an impression or knowledge of the prisoner and other circurrstunces in the case must be taken into account by the court of criminal appeal for the purpose of deciding whether on the whole case, the possibility of error is so substantial as to make the conviction unsafe".

'Oku 'ikai ha fakamo'oni ia 'i he kau fakamo'oni 'a e talatalaaki kene poupoui 'a e tukuaki'i ko 'eni na'e tuki'i 'e Kapine Havea 'aki hono nima 'e taha 'a e 'ulu 'o Francis Norris ta'e tene loto ki ai.

'Oku mahino mei he fakamatala 'a e mamahi na'e 'ikai kene 'ilo 'a e faka'iloa, na'e toki talaange ki ai 'i he 'aho 'e taha hili hono tukuange kinautolu 'e he'ene fa'e tangata ko Samuela 'Iongi. Ko ia 'oku ou fie fakamamafa 'a e konga ko ia 'oku laini'i atu 'i 'olunga.

'Oku to e fakatokanga'i 'e he fakamaau'anga 'a e tali fehu'i 'a e mamahi, na'a ne 'uluaki sio ki he faka'iloa 'i he miniti 'e nima pea 'i hono fehu'i fakafihii na'e fokotu'u atu ki ai 'o pehe, 'a ia 'e Francis ko e miniti 'e nima ko e anga ia ho'o

fakafuofua he 'aho ni? Na'e tali ki ai 'a e mamahi, Ko ia. Na'e to e fokotu'u atu 'o pehe. Ko hono mo'oni na'e 'ikai teke sio koe he miniti ko ia 'e nima ki he polisi. Pea tali ki ai 'a e mamahi, Io. Na'e toe fakamatala 'a e mamahi ko 'ene sio tu'o ua hala vuna, na'e 'ikai lava ha miniti 'e taha na'e lau sekoni pe. Ko 'ene sio hono tolu, Na'e lau sekoni 'ikai lava ha miniti 'e taha. 'E lava fefe kene fakapapau'i ko e faka'iloa na'e lau sekoni pe 'ene sio pea 'ikai foki kena maheni pe tene 'ilo'i pe a 'a e faka'iloa.

'Oku to e fakatokanga'i 'e he fakamaau'anga na'e fakahu 'a e mamahi 'i he 'aho 29/10/17 pea tukuange he 'aho 30/10/17 'o ne 'ilo ai 'a e mamahi mei he'ene fa'etangata pea hiki 'ene launga he 'aho 31/10/17 ka na'e 'ikai kene tala. Na'a ne toki tala 'e ia ko Kapine Havea he hiki 'ene fakamatala 'i he 'aho 14/11/17.

Ko Filipe Taufa Langi 'oku tukuaki'i ia ki he hia ta, 'a ia 'i he'ene fai fakalotokovi pea ta'e ha totonu fakalao ka ke tuki 'a e ngaahi konga kehe 'o e sino 'o Francis Norris ta'e tene loto ki ai. 'I hono fehu'i fakafih'i 'o Caroline Schneiter na'a ne pehe na'e hifo atu pe 'a Langi 'o taki mai 'a e mamahi. Ko e toenga 'o e kau fakamo'oni 'e toko 5 'a e talatalaaki na'e 'ikai ha'anau lave 'e taha kia Filipe Taufa Langi.

'Oku ou faka'apa'apa ki he fokotu'u 'a e talatalaaki ka te u 'oatu pe heni 'a e fehu'i mo e tali 'a Caroline Schneiter 'i hono examination in chief pea ko e cross examination ku ou 'oatu ia 'i 'olunga 'a ia 'oku pehe: Teu show atu 'a e ki'i video keke sio ki ai. Na'a ke sio he video? 'Io. Na'a ke 'ilo ha taha? 'io. Ku ou lava 'o sio kia au mo e polisi 'e taha ko Sione Finau pea mo Langi. Ko e Sekoni hono 8, na'e tuhu'i ai 'e he fakamo'oni ia mo Sione Finau. Ko Filipe Langi ko e sekoni ia hono 16. Ko e ha 'oku ke pehe ai ko Filipe Langi. Na'a ku sio ki hono puke 'e Filipe Langi. Na'a ke to e 'ilo ha taha kehe, Ko Filipe langi pe mo Sione Finau mo au. Ko 'eku 'ilo 'a Sione Finau he na'e lele foki mai kiate au ki he me'alele ki he ve'ehala. 'Oku to e 'i ai ha me'a 'oku ke fielea ki ai? 'Ikai.

'Oku tui 'a e fakamaau'anga 'oku 'ikai ha fakamo'oni fe'unga (barest prima facei case) ke fakamo'oni'i 'aki 'a e tukuaki'i ko 'eni na'e tuki'i 'e he faka'iloa Filipe Taufa Langi 'a e ngaahi konga kehe 'o e sino 'o Francis Norris.

Ko Sione Paea, ko 'ene tikite fika 124/18 'oku tukuaki'i ai ki he hia ta, 'a ia 'i he'ene fai fakalotokovi pea ta'e ha totonu fakalao ka ke 'akahi 'a e mata 'o Francis Morris.

Na'e fakamatala 'a Sione Mapa Ha'angana Jr Liliti, ko ia pe mo Francis mo e ongo polisi 'e toko ua na'a nau 'i he veeni. Na'e 'ikai tene 'ilo 'a e ongo polisi, ko e ongo polisi tangata, na'e ta'utu 'a e polisi 'e taha 'i he tafa'aki to'ohema pea polisi 'e taha 'i he tafa'aki to'omatau. Pea ko e polisi he tafa'aki to'ohema na'a ne ta 'a Francis. Na'a ne hanga 'o tuki mo 'aka 'aki hono su safety. Na'a ne tuki hono mata mo 'aka 'a e konga 'ene uma. Pea na'a ne sio ki ai. Na'e kamata 'a e ta ko 'eni he'ena heka ki he veeni Polisi, lolotonga 'oku kei 'i he tau'anga pasi Ma'ufanga pe 'a e veeni Polisi. Pea na'a ne tokotokoto pe 'o siosio atu. Na'e tuki'i ia pea ne toi 'i he va'e 'o Francis, pea 'ikai kene to e sio kia Francis. Ko e polisi he tafa'aki to'omata'u na'e sino papapela ka na'e sino si'isi'i. pea 'ikai kene to e manatu'i hano to e fotunga. Ko e polisi he tafa'aki to'ohema, na'e pakapakau, ka na'a na meimei sino tatau

pe. Pea 'ikai kene to e manatu' i 'a e fotunga 'o e polisi ko ia. pea 'ikai foki kene fakapapau' i pe ko hai 'ia kinaua 'oku sino lahi ange.

'I hono fehu' i fakafihhi, na'e fokotu'u atu ki he fakamo'oni Sione Mapa Ha'angana Jr Litili 'o pehe ko e fakamatala 'a Francis ko e mamulu hono tu'a mata ko e tuki' i mei mui hono mui' i 'ulu 'o to ki lalo 'o maolo he kelekele. Na'e tali ki ai 'a e fakamo'oni, 'Io. Tene tui pe kia Francis.

Na'e 'eke ki he fakamo'oni pe na'e 'i ai ha'ane fakamatala ki he kau polisi? Na'a ne tali ki ai io. Na'e fokotu'u atu ki he fakamo'oni, ko e fakamatala ko ia na'e hiki 'i he 'aho 14/11/17. Na'e tali ki ai 'a e fakamo'oni na'e 'ikai kene to e lau 'ene fakamatala ko ia. Na'e fokotu'u atu ki he fakamo'oni ko 'ene fakamatala ko ia na'e 'ikai 'asi ai ha'ane fakamatala na'a ne sio ki hono taa' i 'o Francis. Na'e tali ki ai 'a e fakamo'oni 'oku 'ikai kene manatu ki ai.

'I he vakai 'a e Fakamaau'anga 'oku kehekehe 'a e fakamatala 'a e fakamo'oni na'e hiki 'e he kau Polisi 'i he 'aho 14/11/17 mo 'ene fakamatala fakamo'oni. Na'e hoko 'a e me'a ni 'i he 'aho 29/10/17 pea hiki 'ene fakamatala 'i he 'aho 14/11/17 pea ko 'ene fakamatala fakamo'oni 'i he 'aho 11/4/18

Na'e fakamatala 'a Francis Finn Tunbrge Noris Na'e 'uluaki fakaheka 'a Litili pea toki fakaheka fakamuimui ia. Ko naua pe na'e 'i he me'alele pea na'e kaka hake 'a e ongo polisi 'e toko ua. 'o 'alu hake polisi 'a e Polisi 'e taha 'o tu'u he tuliki 'o Litili, pea kaka hake 'a e polisi 'e taha 'o 'akahi hono mata. Ko Litili na'e 'i he tafa'aki to'omata'u, pea ko ia leva na'e 'i he tafa'aki to'ohema. Na'e 'ikai ngata pe 'i he'ene 'akahi hono mata, ka na'a ne malamalaki pe hono mata mei ai ki 'api polisi. Ko e 'aka 'e taha ki hono mata, ka na'e tu'o lahi 'ene malamalaki hono mata. Ko e Polisi na'a ne 'i he tafa'aki to'ohema na'e 'i 'olunga 'iate ia.

'Oku fakatokanga' i 'e he fakamaau'anga 'a e kehekehe 'a e fakamatala fakamo'oni 'a Sione Mapa Ha'angana Jr Litili mo e fakamatala fakamo'oni 'a Francis Finn Tunbrge Noris

'I he examination in chief 'o Caroline Schneiter, Na'e 'eke ki ai pe na'a ne 'ilo 'a e tafa'aki na'e heka ai 'a e ongo Polisi, na'a ne tali ki ai, io, ko Pohiva na'e ta'utu he tafa'aki to'omata'u pea ko Sione Paea 'i he tafa'aki to'ohema. Na'e to e 'eke kia Schneiter, pe na'e anga fefe 'ene 'ilo 'a e tafa'aki na'e heka ai 'a Paea mo Pohiva? Na'a ne tali ki ai 'o pehe, 'i he'emau lele mai he hala Vuna na'a ne fanongo ki mui ki he patopato, ko 'ene tui 'oku taa' i 'e he 'ongo 'ofisa polisi 'a e ongo leka he me'alele.

'I hono fehu' i fakafihhi na'e to e 'eke ki ai 'o pehe, 'i ho'o fakamatala he 'aho ni, na'a ke pehe na'e ta'utu 'a Pohiva he tafa'aki to'omata'u pea ko Sione Paea he tafa'aki to'ohema, pea 'eke atu pe na'e anga fefe ho'o 'ilo pea ke pehe na'a mau lele mai he hala vuna peau fanongo ki he patopato ko 'eku tui na'e taa' i 'e he ongo polisi 'a e ongo leka na'e heka 'i mui.

'I he vakai 'a e Fakamaau'anga ko Caroline Schneiter ko e Tonga, lea fakatonga lelei, pea ko e polisi foki. Ko 'ene pehe ko 'ene 'ilo he'ene fanongo ki mui ki he patopato, ko 'ene tui 'oku

taa'i 'e he 'ongo 'ofisa polisi 'a e ongo leka he me'alele. Ko e fanongo mo e tui 'oku beyond reasonable doubt? 'Oku veiveiua 'a e fakamaau'anga he taumaia na'a ne sio ki ai, ka ko 'ene fanongo pe mo 'ene tui pea ko hono ua na'e to e fehu'i ki ai 'a e me'a tatau 'i hono fehu'i fakafihhi pea 'ikai ha'ane tali ki ai. Pea 'ikai ko ia pe, ka 'oku 'ikai ha to e fakamo'oni pou pou kene hanga 'o fakapapu'i.

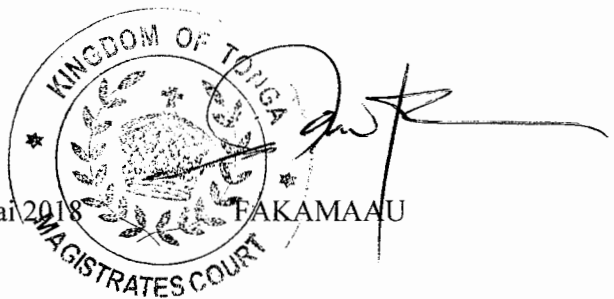
Ko Sione Finau ko 'ene tikite fika 123/18 'Oku tukuaki'i na'a ne fai fakaloto kovi pea ta'e ha'ane totonu fakalao ho'o tuki mo 'akahi 'a e ngaahi konga kehe 'o e sino 'o Francis Norris ta'e tene loto ki ai.

Na'e fakamatala 'a Caroline Schneider na'a na ha'u mo Kapine Havea ki he 'apitanga polisi 'o nau 'alu ai ko e kau polisi ko Langi, 'Alalea, Tufui, Finau, Pohiva, Paea, Fasi pea mo au mo Havea. 'I he'ene sio ki he video na'a ne sio kiate ia mo e polisi 'e taha ko Sione Finau pea mo Langi. Sekoni 'e 8 na'e tuhu'i ai 'e he fakamo'oni ia mo Sione Finau. Ko Filipe Langi sekoni ia hono 16. Na'e to e fehu'i ki he fakamo'oni pe 'oku ne to e 'ilo ha taha kehe, pea ne tali ki ai ko Filipe langi pe mo Sione Finau mo ia.

'Oku 'ikai ha fakamo'oni ia ki he tukuaki'i ko 'eni 'o Sione Finau.

'Oku tui 'a e fakamaau'anga 'oku 'ikai ha fakamo'oni fe'unga kene fakamo'oni'i ke ta'etoe veiveiua fakapotopoto 'a e ngaahi tukuaki'i kuo fai ki he kau faka'iloa. Ko ia 'oku ou tu'utu'uni ke hao 'a e kau faka'iloa.

Na'e fai 'eni 'i Nuku'alofa 'i he 'aho 13 'o Siulai 2018

FAKAMA AU